

بیانیه راهبردی در موضوع فرهنگ نگهداری از حیوانات خانگی و شهری

(مصوبه جلسه ۷۷۵ مورخ ۱۴۰۱/۴/۷ شورای فرهنگ عمومی کشور)

اگرچه ارتباط انسان با حیوانات، قدمتی به درازای تاریخ بشریت دارد، اما در دوران مدرن و اقتضائات خاص زندگی در جوامع صنعتی، با شکل جدیدی از این ارتباط مواجهیم. اصل نگهداری و محبت به حیوانات، به عنوان یک مولفه مثبت در فرهنگ اسلامی- ایرانی پذیرفته شده و می‌تواند موجب ایجاد نشاط و دوستی با طبیعت و حیوانات شود، چنان که در احادیث و روایات اهل بیت (علیهم السلام) نیز نگهداری از برخی حیوانات مستحب دانسته شده است؛ البته در صورتی که این ارتباط، جایگزین روابط خانوادگی نشده و قواعد شرعی، بهداشتی، زیست محیطی و سایر ملاحظات حقوقی و شهروندی در آن لحاظ شود. در همین راستا باید یادآور شد که ورود برخی از این حیوانات - خصوصاً سگ‌ها- به درون خانه و خانواده و هم‌زیستی با آن‌ها، با انگاره‌های دینی و فرهنگی جامعه ایرانی در تعارض است؛ همچنان که نگهداری این حیوانات به شیوه کنونی، دارای عوارض فراوان زیست محیطی و بهداشتی است که سلامت و آسایش جسمی و روانی جامعه را خدشه‌دار می‌کند. مرور تجربیات و قوانین سایر کشورهای اسلامی نشان می‌دهد که این کشورها نگهداری از حیوانات (از جمله سگ) را از لحاظ قانونی ممنوع ندانسته و ضمن تعیین قوانین سخت‌گیرانه، سعی بر کنترل ابعاد مختلف این پدیده داشته‌اند. پنج محور اصلی مواجهه با این موضوع در سیاست‌های سایر کشورها عبارتست از:

۱. غیرقانونی ندانستن نگهداری از حیوانات و کنترل و نظارت دقیق بر آن
۲. تعیین محدودیت‌ها و ضوابط مشخص در تجارت حیوانات
۳. التزام به رعایت قوانین بهداشتی سخت‌گیرانه توسط صاحبان حیوانات
۴. قوانین سخت‌گیرانه به‌منظور پیشگیری از آزار و اذیت حیوان نسبت به دیگران
۵. تعیین جریمه‌های سنگین برای تخطی از قوانین و مقررات و یا بروز هر گونه آزار و آسیب از ناحیه حیوان

با توجه به گسترش این پدیده در جامعه ایرانی و پیچیده بودن ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی آن، لازم است تا با فهم همه‌جانبه و کلان‌نگر موضوع، راهبردهای کلی مواجهه دستگاه‌های رسمی کشور با این مسئله ترسیم شود که در ادامه به مهم‌ترین خطوط پیشنهادی اشاره می‌گردد.

خطوط کلی پیشنهادی

۱- مهم‌ترین نکته در باب سیاست‌گذاری، تفکیک حضور بیرونی و عمومی حیواناتی نظیر: سگ و گربه از نگهداری آن‌ها در فضاهای خصوصی است؛ این تفکیک دو رویکرد مکمل را در دو سطح متفاوت پیش روی ما می‌گذارد: مواجهه حقوقی و مواجهه فرهنگی. در مواجهه حقوقی، محلّ توجه سیاست‌گذار، ارزش‌ها و سبک‌زندگی مخاطبان نبوده و بیشتر به دنبال حفظ حقوق و مصالح جمعی است، بنابراین بر نقطه‌ای که بیشترین اجماع روی آن وجود دارد، تمرکز می‌کند و مقصود او به حداقل رساندن آسیب‌های احتمالی عمومی است. در لایه فرهنگی سیاست‌گذار به دنبال ترویج و تبیین نظام ارزشی و سبک زندگی مطابق با فرهنگ آرمانی است که این مهم را از طریق فرایند جامعه‌پذیری و مکانیسم‌های ترویجی پی می‌گیرد؛ بدیهی است برخلاف مواجهه حقوقی، در این‌جا بحثی از اجبار، اکراه و مجازات قانونی وجود نداشته و تأکید بر استفاده از ابزارهای نرم است.

۲- راهبردهای اصلی در مواجهه حقوقی عبارتست از:

الف- نکته محوری، ترجیح رویکرد قانون‌مند و محدود کردن نگهداری از حیوانات و تعیین ضوابط سخت‌گیرانه نسبت به آن است. باید توجه اکید داشت قانون‌گذاری نسبت به مصداق خاص نگهداری از سگ، به معنای تایید و رسمیت‌بخشی به آن نیست، بلکه موضع راهبردی نظام فرهنگی، ترویج خانواده‌گرایی، تبیین و تثبیت احکام اسلامی چه در ساختار اجتماعی و چه در اذهان عمومی و ترویج نگهداری از حیواناتی است که در فرهنگ ایرانی- اسلامی نیز پذیرفته و ممدوح است؛ بنابراین قانون‌گذاری در این موضوع، به معنای تلاش برای کنترل کردن و محدود کردن آن است، نه ترویج مضاعف آن.

ب- قوانین سگ‌گردانی در این لایه باید مبتنی بر چهار محور گفتمانی حقوق عامه، سلامت و بهداشت عمومی، حقوق حیوانات و حراست از محیط زیست تدوین شود؛ محور قانونی در این موضوع اصل چهارم قانون اساسی است که ابراز می‌دارد «هیچ‌کس نمی‌تواند اعمال حق خویش را وسیله ضرر به غیر و یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد».

ج- براساس قوانین ملی و بین‌المللی، مالک هر حیوانی، مسئول و ضامن تمامی کنش‌ها و رفتارهای آن بوده و کلیه عواقب رفتارهای حیوان، متوجه مالک آن است.

د- باید توجه داشت محدوده قوانین، حریم خصوصی افراد را در برنمی‌گیرد. از طرفی ممکن است شماری از شهروندان - خصوصاً در پایتخت- به علت ضعف در مروج‌های فرهنگی، با نظام‌های هنجاری- ارزشی متفاوتی به این موضوع نگاه کنند که مواجهه سلبی و قضایی با همه آن‌ها، موجب هزینه‌تراشی و تنش‌زایی برای نظام اسلامی می‌شود. بنابراین شرط اجرایی شدن محدودیت‌های قانونی سخت‌گیرانه، تعیین و ذکر مصادیقی است که شامل مجازات قانونی نمی‌گردد؛ به عنوان مثال اگر قرار است به طور جدی با گردش حیوانات در پارک‌ها و پیاده‌راه‌ها مقابله شود، باید چند محل برگزیده در سطح شهر از این برخورد استثنا شوند.

ه- ضرورت دارد به فردی که قصد نگهداری از حیوانی را دارد، قواعد و الزامات شرعی، حقوقی و بهداشتی خصوصاً ناظر به حضور در محیط‌های شهری، آپارتمانی و فضاهای عمومی آموزش داده شود.

و- در مصادیق منجر به مصادیق مختلف آزار و اذیت (نظیر جرح و صدمه، ایجاد رعب و وحشت، برهم زدن آسایش عموم و ...) ورود مستقیم نهادهای انتظامی و قضایی ضرورت دارد.

۳- راهبردهای اصلی در مواجهه فرهنگی عبارتست از:

الف- در این لایه، محوریت بر مقابله فرهنگی با ریشه‌ها، عوامل و زمینه‌های پیدایش و گسترش این پدیده، به جای مقابله مستقیم با کنش‌های افراد صاحب حیوان خانگی است.

ب- اگرچه تضعیف کانون خانواده، تنها دلیل نگهداری از حیوانات در خانه‌ها نیست، اما بنا بر پژوهش‌های انجام شده، تقویت نهاد خانواده، مهم‌ترین راهبرد مقابله با گسترش پدیده نگهداری از این حیوانات است. پیجویی این امر در سه محور فرهنگی (خلق روایت‌های تعلق‌زا و معنابخش از خانواده با تولید آثار هنری، نمایشی، موسیقی و ... پیرامون خانواده)، اجتماعی (اصلاح قوانین و ابتنا سیاست‌گذاری‌ها بر خانواده محوری) و اقتصادی (نظیر کاهش هزینه‌های روابط خانوادگی و ...) لازم است.

د- در مواجهه فرهنگی، اثرگذارترین ابزاری که سیاست‌گذار در اختیار دارد، تولید آثار هنری و رسانه‌ای با کیفیت نظیر فیلم‌های سینمایی، مستندهای موضوعی، تئاترها و ... است؛ بنابراین لازم است تأکید ویژه‌ای بر زیبایی‌شناسی خانواده و

تجربه گرم حضور در آن و تنویر افکار عمومی نسبت به آثار گسترش نگهداری از حیوانات - مخصوصاً سگ - مبتنی بر حقوق عامه، محیط زیست و حقوق حیوانات در قالب این آثار ارائه شود.

ه- دسته دیگری از اقدامات که می‌تواند به عنوان عامل پیش‌بینان، به مهار علل زمینه‌ساز گسترش نگهداری از حیوانات کمک کند، کنترل عوامل اقتصادی مربوط به آن است. به عنوان مثال می‌توان به کنترل مشاغل مربوط به حیوانات، وضع مالیات مناسب؛ ممنوعیت تخصیص هر گونه ارز از منابع عمومی کشور به این مقوله؛ افزایش هزینه‌های اقتصادی هم‌زیستی با حیوانات؛ تشدید مجازات باندهای پرورش، واردات و صادرات غیرمجاز حیوانات اشاره نمود.

و- لازم است در رویکرد فرهنگی، به مواجهه سلبی اکتفا نشده و نسبت به نگهداری و ارتباط صحیح با حیواناتی که در شرع و عرف نسبت به آنها منعی وجود ندارد، آموزش عمومی ارائه شود.

ز- یکی از مهم‌ترین عرصه‌ها جهت ارائه آموزش‌های متناسب با فرهنگ ایرانی- اسلامی در موضوع نگهداری از حیوانات، وزارت آموزش و پرورش است؛ مخصوصاً که انگاره‌های بنیادین فهم و جهان‌بینی در دوره کودکی شکل گرفته و درصد بالایی از متقاضیان نگهداری از حیوانات نیز کودکان و نوجوانان می‌باشند.

۴- حفظ انسجام و سرمایه اجتماعی نکته مهمی است که باید در تمامی اقدامات لحاظ شود. باید از هرگونه حساسیت‌زایی عمومی نسبت به موضوع، ایجاد تقابل‌ها و دوقطبی‌های کاذب میان آحاد مردم و مسئولین اجتناب کرده و با هرگونه اقدام خودسرانه از جانب گروه‌های مختلف، مقابله شود.

۵- اگرچه باید در تبیین و تنویر افکار عمومی، ملاحظات شرعی و عرفی پیرامون محدودیت‌های نگهداری از حیوانات و خصوصاً سگ را توضیح داد؛ اما نقطه عزیمت و گفتمان کلی در تبیین قوانین باید مبتنی بر جنبه‌های علمی، بهداشتی، حقوقی و زیست محیطی قرار بگیرد.

دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی کشور